

Research Paper

The effectiveness of art education on the creativity of female students

Somayeh Noorinejad^{1*}, Maryam Noorihendi²

1. Assistant Professor, Department of Art and Architecture, Payamenoor University, Tehran, Iran.

2. Masters Student, Department of Art, Faculty of Art, Payamenoor University, East Tehran, Tehran. Iran

Article Info:

Received: 2025/07/08

Accepted: 2025/10/11

PP: 1-18

Use your device to scan and
read the article online:

DOI:

10.22098/AEL.2023.13278.13
08

Keywords:

Art education; Creativity
development; Female
students

Abstract

Background and Objective: Art education has always been a focus of attention of education experts as one of the important factors in the development of personality and creativity of students. Art, especially during adolescence when personality and individual capabilities are being formed, plays an important role in developing critical thinking, problem-solving ability, and enhancing creativity. This study aimed to investigate the effect of art education on the creativity of female junior high school students.

research methodology: The research method of this study is an experimental pre-test and post-test design. The statistical population consisted of 1253 female high school students in Selsele city, of which 170 students were randomly divided into five groups, including three experimental groups and two control groups.

Findings: In the descriptive statistics section, the mean, standard deviation, and standard error indices were used. In the inferential statistics section, analysis of covariance tests were used using SPSS-21 software. All three variables examined in this study—duration of art classes ($F=19.483$), variety of educational content ($F=117.436$), and teacher expertise ($F=32.792$)—had a significant effect on the creativity of female junior high school students.

Conclusion: The results indicate the vital importance of art education in schools and its direct impact on fostering students' creativity. Art education also provides students with opportunities to participate in creative activities, enhance their sense of curiosity, and develop skills such as mental fluidity, accuracy, and self-confidence. This can help to flourish individual talents and foster creativity in various fields.

Citation: Noorinejad S., Noorihendi M. (2025). The effectiveness of art education on the creativity of female students. *Journal of Applied Educational Leadership*, 6(4), 1-18. Persian

***Corresponding author:** Somayeh Noorinejad

Address: Assistant Professor, Department of Art and Architecture, Payamenoor University, Tehran, Iran

Tell: 09114200191

Email: Somynoori@pnu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction:

Art education refers to the process of teaching and learning artistic skills, including painting, drawing, music, and other artistic disciplines. These trainings help to strengthen creativity, visual skills, and critical thinking, and provide a suitable platform for expressing emotions and developing intellectual abilities. Recent research shows that art education can have many positive effects on students' cognitive and social abilities (Eisner, 2003; Catterall, 2009;). Also, art education has always been considered by education experts as one of the important factors in the development of personality and the growth of students' creativity. Art, especially during adolescence when personality and individual capabilities are being formed, plays an important role in cultivating critical thinking, problem-solving ability, and enhancing creativity. The use of art education in schools not only helps to strengthen students' cognitive and practical skills, but also increases their self-confidence, improves social communication, and enhances their expressive power (Ranjbar, 2019). Lindeman and Hicks (2023) state that visual arts education fosters habits of systematic thinking and encourages students to practice sustained observation, thoughtful reflection, and critical analysis. These skills are essential not only for artistic endeavors, but also for academic and broader life success. Therefore, the inclusion of art in the curriculum can be seen as a vital component in developing capable individuals capable of solving complex problems and thinking innovatively.

For many years, in our country, there have been many discussions and topics in the field of creativity, including the development of students' creativity, which has been considered one of the basic goals of education. However, despite this history, for various reasons, there has been little research, fundamental studies, and planning to cultivate students' creativity. This is while we have been and are in dire need of a creative and innovative generation. In the current critical situation, and given the rapid developments in the world and the inevitable need to adapt to the progress and changes in science, what we need more than anything else in education is fundamental and applied study and research in the field of creativity and methods of cultivating it, and in parallel, systematic and targeted education for the practical use of the findings of this research. Considering the need for educational systems to pay attention to rapid technological changes in educational programs and to provide a basis for the flourishing of students' creative power and innovation, and considering the role of art in the flourishing of creative power, and also considering that elementary school students are in a period of development in which the type of education and learning can have a profound impact on their future quantitative and qualitative performance, and considering that conducting this research seems necessary to fill the research gap in this field, therefore, the present study was conducted to investigate the effectiveness of art education on the level of creativity of female junior high school students, and the main question of this research is: Is art education effective on the growth and creativity of female junior high school students? What effect does increasing the duration of art education hours have on the creativity of female junior high school students? How does diverse and relevant content related to art education help the creativity of female junior high school students? What role does the teacher's expertise in art education play in the creativity of female junior high school students?

Methodology:

The research method of this study is an experimental design of pre-test and post-test with a control group. The statistical population consisted of 1253 female students of the first high school of Selsele city. From this large population, 170 students were selected by cluster sampling. In this study, 170 students were divided into five groups: three experimental groups and two control groups, with each class as a sampling unit. 16 classes were randomly selected from two schools. After obtaining the agreement of the school principals, the desired classes were referred based on the research plan. It is worth noting that in this study, five classes were selected as experimental groups, three of which had a specialist art teacher (one teacher for three classes). After the relevant studies, five classes were finally selected, three of which had a specialist art teacher (one teacher) and two other classes that were to be taught in the conventional art style were selected as control groups.

To examine the validity of the creativity test, two completely different methods were used. First, the classic method of moment correlation between this test and the criterion tests was used, and then, the relatively new method of factor analysis was used. The results of confirmatory factor analysis show that the Torrance test, the Dosto University test, the creativity test, and teachers' scores on students' creativity measure a single construct, namely creativity. In other words, the results of the factor analysis method show that the creativity test has acceptable concurrent validity. In the descriptive statistics section, the mean, standard deviation, and standard error indices were used. Using these indices to describe the characteristics of the sample and variables is a good

choice. These indices help us to have a better understanding of our data. In the inferential statistics section, analysis of covariance tests were used using SPSS-21 software.

Results:

We tried to minimize the interference caused by noise and air effects, and the students were given the necessary explanations before the test so that the conditions were stable.

The F value for the group effect is much larger than the critical F value (483.19). This indicates that there is a significant difference between the group whose art class duration has been increased and the control group. Therefore, the hypothesis that increasing the duration of art classes leads to the development and creativity of students is confirmed according to these results. The F value for the pre-test effect is also significant (298.15). This indicates that the pre-test scores had an effect on the post-test scores. In other words, students who had higher scores at the beginning also obtained higher scores at the end.

Adjusted mean of the control group: This value shows that after controlling for the effect of correlated variables (such as the pre-test), the average creativity scores in the control group are 92.943. In other words, this mean represents the average level of creativity in the group whose art class duration has not increased.

Adjusted mean of the experimental group: This value shows that after controlling for the effect of correlated variables, the average creativity scores in the experimental group are 107.695. In other words, this mean represents the average level of creativity in the group whose art class duration has increased.

Comparing the adjusted means of the two groups, it is observed that the average creativity scores in the experimental group are significantly higher than those in the control group. This difference indicates that increasing the duration of art classes has had a positive effect on students' growth and creativity.

Discussion and conclusion

Overall, all three variables examined in this study, duration of art classes, variety of educational content, and teacher expertise, had a significant impact on the creativity of female junior high school students in Selsela County. These findings indicate the critical importance of art education in schools and its direct impact on students' creativity. Allocating more time to art activities allows students to devote more time to exploring and developing their ideas. Sufficient time for art activities means more opportunity to practice and improve their art skills, which directly affects their creativity. Students who engage in art activities for a longer period of time can achieve a greater depth of artistic understanding and more complex techniques. This process, in turn, enhances their creative abilities and helps to create a strong foundation for future innovations. By increasing the time in art classes, students can review and practice more, which allows their ideas to be developed more comprehensively and deeply. Providing diverse and rich educational content in art classes introduces students to a wide range of ideas, techniques, and artistic styles. This diversity is a factor in stimulating students' curiosity and creativity. Exposure to different types of artistic methods and new techniques can help students look at problems and situations in an innovative and critical way. Diverse educational content also allows students to be in a dynamic and challenging environment, where they can develop their creative skills through trial and error and new experiences. This experience can lead to the enhancement of their analytical and critical abilities and lead to deeper creativity in artistic works. Teacher expertise in the field of art plays a key role in influencing students' growth and creativity. With their professional knowledge and skills, an expert teacher can provide an environment in which students can work effectively and creatively. Using advanced teaching methods and scientific techniques, they can provide students with precise guidance and guide them in the right direction. Also, an expert teacher can help students to develop their creative potential in the best possible way with appropriate encouragement and support. By creating the right atmosphere and providing diverse educational opportunities, these teachers can help students' creativity grow and develop and invite them to new and exciting challenges.

Finally, the results of this research emphasize that in order to fully utilize the creative potential of students, it is necessary for educational systems to maintain art education programs regularly and up-to-date and pay special attention to diversity in educational content. Providing diverse and relevant educational content can help improve the quality of the art learning process and allow students to grow in various artistic fields and develop their talents.

Reference:

- Ranjbar, M.(2019), The Effect of Art on Teaching and Learning and the Expression of Creativity in Students, Third International Conference on Psychology, Educational Sciences and Social Studies, Hamadan[Persian]
- Catterall, J. S. (2009). Doing well and doing good by doing art. Los Angeles, CA: Imagination Group<https://www.amazon.com/Doing-Well-Good-Art-Achievements/dp/1449904335>

- Eisner, E. W. (2003). The arts and the creation of mind. *Language arts*, 80(5), 340-344. . [DOI: <https://doi.org/10.58680/la2003322>]
- Lindeman, K., & Hicks, T. (2023). Bitmojis and beyond: Incorporating the studio habits of mind into online art instruction. *Art Education*, 76(4), 24-32. <https://doi.org/10.1080/00043125.2023.2208007>

مقاله پژوهشی

اثربخشی آموزش هنر بر میزان خلاقیت دانش آموزان دختر

سمیه نوری نژاد^{۱*}، مریم نوری هندی^۲

۱. استادیار گروه هنر و معماری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد گروه هنر، دانشکده هنر، دانشگاه پیام نور تهران شرق، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۱۹

شماره صفحات: ۱۸-۱

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید:

DOI: 10.22098/AEL.2023.13
278.1308

واژه‌های کلیدی:

آموزش هنر، رشد خلاقیت، دانش آموزان دختر

چکیده

مقدمه و هدف: آموزش هنر به عنوان یکی از عوامل مهم در توسعه شخصیت و رشد خلاقیت دانش آموزان همواره مورد توجه متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفته است. هنر، به‌ویژه در دوران نوجوانی که شخصیت و توانمندی‌های فردی در حال شکل‌گیری است، نقش مهمی در پرورش تفکر انتقادی، توانایی حل مسئله و تقویت خلاقیت ایفا می‌کند. این مطالعه با هدف بررسی تأثیر آموزش هنر در میزان خلاقیت دانش آموزان دختر متوسطه اول انجام گردید.

روش‌شناسی پژوهش: روش تحقیق این پژوهش از نوع طرح تجربی پیش‌آزمون و پس‌آزمون است. جامعه آماری شامل ۱۲۵۳ دانش‌آموز دختر مقطع متوسطه اول شهرستان سلسله انتخاب شده است که ۱۷۰ نفر از دانش‌آموزان به روش تصادفی خوشه‌ای در پنج گروه شامل سه گروه آزمایش و دو گروه کنترل تقسیم شدند.

یافته‌ها: در بخش آمار توصیفی از شاخص‌های میانگین، انحراف استاندارد و خطای استاندارد استفاده شد. در بخش آمار استنباطی، آزمون‌های تحلیل کواریانس با استفاده از نرم افزار SPSS-21 استفاده شد. که هر سه متغیر مورد بررسی در این تحقیق مدت زمان کلاس‌های هنر ($F=19.483$)، تنوع محتوای آموزشی ($F=117.436$) و تخصص معلم ($F=32.792$)—تأثیر معناداری بر خلاقیت دانش‌آموزان دختر متوسطه اول داشته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج نشان‌دهنده اهمیت حیاتی آموزش هنر در مدارس و تأثیر مستقیم آن بر پرورش خلاقیت دانش‌آموزان است همچنین آموزش هنر به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا در فعالیت‌های خلاقانه شرکت کنند، حس کنجکاوی خود را تقویت کنند و مهارت‌هایی مانند سیالی ذهن، دقت و اعتماد به نفس را توسعه دهند. این امر می‌تواند به شکوفایی استعدادهای فردی و پرورش خلاقیت در زمینه‌های مختلف کمک کند.

استناد: نوری نژاد، سمیه؛ قادری، نوری هندی، مریم. (۱۴۰۴). اثربخشی آموزش هنر بر خلاقیت دانش آموزان دختر. فصلنامه علمی- پژوهشی رهبری آموزشی کاربردی، ۶(۴)، ۱-۱۸.

*نویسنده مسئول: سمیه نوری نژاد

نشانی: استادیار گروه هنر و معماری، دانشگاه پیام نور تهران، تهران، ایران.

تلفن: ۰۹۱۱۴۲۰۰۱۹۱

پست الکترونیکی: Somynoori@pnu.ac.ir

آموزش هنر به فرآیند تدریس و یادگیری مهارت‌های هنری شامل نقاشی، طراحی، موسیقی و سایر رشته‌های هنری اطلاق می‌شود. این آموزش‌ها به تقویت خلاقیت، مهارت‌های بصری، و تفکر انتقادی کمک می‌کند و بستر مناسبی برای ابراز احساسات و توسعه توانایی‌های فکری فراهم می‌آورد. پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهد که آموزش هنر می‌تواند تأثیرات مثبت زیادی بر روی توانایی‌های شناختی و اجتماعی دانش‌آموزان داشته باشد (Catterall, 2009; Eisner, 2003). همچنین آموزش هنر به عنوان یکی از عوامل مهم در توسعه شخصیت و رشد خلاقیت دانش‌آموزان همواره مورد توجه متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفته است. هنر، به‌ویژه در دوران نوجوانی که شخصیت و توانمندی‌های فردی در حال شکل‌گیری است، نقش مهمی در پرورش تفکر انتقادی، توانایی حل مسئله و تقویت خلاقیت ایفا می‌کند. به‌کارگیری آموزش‌های هنری در مدارس نه تنها به تقویت مهارت‌های شناختی و عملی دانش‌آموزان کمک می‌کند، بلکه باعث افزایش اعتماد به نفس، بهبود ارتباطات اجتماعی و تقویت قدرت بیان آنان می‌شود (Ranjbar, 2019).

Lindeman and Hicks (2023) اظهار می‌کنند که آموزش هنرهای تجسمی، عادات تفکر منظم را پرورش می‌دهد و دانش‌آموزان را به تمرین مشاهده پایدار، تأمل متفکرانه و تحلیل انتقادی تشویق می‌کند. این مهارت‌ها نه تنها برای تلاش‌های هنری، بلکه برای موفقیت‌های تحصیلی و زندگی گسترده‌تر نیز ضروری هستند. بنابراین، گنجاندن هنر در برنامه درسی می‌تواند به عنوان یک مؤلفه حیاتی در پرورش افراد توانمند و قادر به حل مسائل پیچیده و تفکر نوآورانه تلقی شود.

اگرچه خلاقیت یک مهارت ضروری است که باید توسط دانش‌آموزان در مدرسه پرورش داده شود (Egan et al., 2017). در فضایی که شرایط عاطفی و روانی لازم برای پرورش خلاقیت دانش‌آموزان وجود دارد می‌توان از دانش‌آموزان انتظار داشت تا پدیده‌ها را از جنبه‌های مختلفی مورد دقت و توجه قرار دهند (Mahjor. Hafezian, 2022). از طرفی صاحب‌نظران حوزه ی برنامه‌ی درسی، یکی از کارکردهای مهمی که به آموزش هنر نسبت می‌دهند پرورش تفکر خلاق است. اندیشمندان و پژوهشگران زیادی به تأثیر آموزش هنر در پرورش خلاقیت دانش‌آموزان تأکید کرده‌اند. (Yorke-Viney, 2007)

رشد به تغییرات و پیشرفت‌هایی اطلاق می‌شود که در ابعاد مختلف جسمی، شناختی و اجتماعی فرد در طول زمان رخ می‌دهد. در زمینه آموزشی، رشد به بهبود توانایی‌های شناختی، اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان اشاره دارد و تحت تأثیر آموزش، تعاملات اجتماعی و تجربیات محیطی قرار دارد (Roesser, Eccles, Safavian, & Rubach. 2024).

Yang & Zhao (2021) بررسی نمودند که چگونه تفکر خلاق بر عملکرد تحصیلی تأثیر می‌گذارد و بر راه‌هایی که رشد و خلاقیت می‌تواند عملکردهای شناختی را افزایش دهد و به نتایج تحصیلی بهتر کمک کند، تمرکز می‌کنند. این مطالعه بر اهمیت پرورش تفکر خلاق به عنوان وسیله‌ای برای تقویت رشد شناختی تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که مهارت‌های خلاقانه برای موفقیت در آموزش ضروری هستند.

اهمیت موضوع فوق متأثر از این واقعیت است که آموزش هنر و تربیت هنری در رشد و بروز استعدادها و قابلیت‌های شناختی، عاطفی و مهارتی دانش‌آموزان نقش و تأثیری سازنده دارد. این تأثیرات البته به دلیل وجود قابلیت‌های ذاتی و نهفته در قلمرو هنر است، چراکه هنر تجسم خلاقیت انسان و حس زیبایی شناسایی اوست. در ارتباط با نقش مدرسه در تشخیص و پرورش نیروهای خلاقانه دانش‌آموزان، بسیاری از محققان اتفاق نظر دارند که مدرسه از طریق محتوای درسی، روش‌های تدریس و روابط بین فردی مدیران، معلمان و دانش‌آموزان، می‌تواند باعث پرورش خلاقیت و یا در جهت عکس حتی باعث تخریب آن شود (Yousefi Afrashte, Sheikhi, Fini, Mozaffari, & Rashidi, 2012).

در دوره متوسطه اول، که یکی از حساس‌ترین مراحل رشد دانش‌آموزان است، یادگیری هنر می‌تواند بستری مناسب برای بروز استعدادها و خلاقیت‌های دانش‌آموزان ایجاد کند. در این دوره، دختران با چالش‌های متعددی از جمله تغییرات جسمی، عاطفی و اجتماعی روبرو هستند و هنر می‌تواند به عنوان ابزاری برای بیان احساسات، تخلیه هیجانات و ارتقاء روحیه آنها عمل کند.

اما به نظر می‌رسد که در برخی مواقع، ارایه آموزش در حوزه‌های موسیقی، نمایش، ادبیات و هنرهای تجسمی به کودکان در سنین پایین مزایای فردی و اجتماعی زیادی در پی ندارد. به همین دلیل ممکن است آموزش هنر در برنامه درسی مدارس به حاشیه رانده شود و بیش از آنکه یک ضرورت به حساب آید نوعی تجمّل قلمداد شود (Mahjor. Hafezian, 2022).

فعالیت‌های هنری علی‌رغم تأثیرات عظیم تربیتی و آموزشی در رشد دانش‌آموزان هنوز جایگاه شایسته‌ی خود را در نظام تربیتی ایران پیدا نکرده است و بعضی از معلمان و مربیان از ساعات درس هنر برای جبران کمبود ساعات دروس دیگر نظیر علوم و ریاضیات استفاده می‌کنند (Sortiji Okerkaei & Rastegarpour, 2012). مهمترین هدف آموزش و پرورش در تعلیم و تربیت دانش‌آموزان فراهم

کردن شرایط و امکانات لازم برای بالا بردن سطح شناخت، تقویت خلاقیت، قدرت بررسی و نقد تحلیل در آنهاست. یکی از راههای تحقق این امر، آموزش صحیح هنر به دانش آموزان است. از جمله هنرهایی که می تواند به اهداف مورد نظر سرعت بخشید هنرهای تجسمی است. به خصوص نقاشی و کاردستی. رشد قوه حافظه و زیبا شناسی و پرورش خلاقیت دانش آموزان از مسایل مبرم مدارس کنونی است. درس هنرهای تجسمی همچون سایر درس ها اهمیت زیادی در پرورش این ویژگیها دارد (Mahjor. Hafezian, 2022). استفاده از هنر و ابزارهای هنری یکی از بارزترین جلوه های اسرارآمیز فرهنگ و تمدن انسانی است که همواره بر حیات انسانی سایه افکنده است. هنر و روش ها و ابزارهای وابسته به آن یکی از بهترین روش های شناخته شده برای پرورش خلاقیت، یادگیری و نشاط افزایی است. متخصصین تعلیم و تربیت بر این باورند که بهترین و مؤثرترین راه برای آموزش مفاهیم و علوم، آموزش غیرمستقیم است که در این راه، استفاده از هنر و روشهای مبتنی بر ابزارهای آموزشی هنری؛ نقش مهم و اساس دارد (Safaei, 2017).

مرور پیشینه پژوهشی حاکی از آن است که Li & Qi (2025) پژوهشی با عنوان «آموزش هنر و نقش آن در افزایش رشد شناختی؛ مطالعه ای کمی در مورد تفکر انتقادی و خلاقیت در آموزش عالی» انجام داده اند که نتایج همبستگی مثبت قوی بین آموزش هنر و مهارت های تفکر انتقادی را نشان می دهد همچنین مشارکت فعال در فعالیتهای مبتنی بر هنر، توانایی های تحلیلی عمیق تری را در بین دانشجویان دانشگاه پرورش می دهد. علاوه بر این، یافته ها نشان می دهد که مشارکت در فعالیتهای هنری، مهارت های حل مسئله خلاقانه را ارتقا می دهد و سازگاری و نوآوری دانشجویان را در فعالیتهای تحصیلی افزایش می دهد. به طور کلی، این تحقیق شواهد جدیدی از پتانسیل تحول آفرین آموزش هنر در شکل دهی به افراد همه جانبه که قادر به پیشرفت در فعالیتهای تحصیلی و خلاقانه هستند، ارائه می دهد و در نتیجه شیوه ها و سیاست های آموزشی را با هدف تقویت توسعه جامع دانشجویان آگاه می کند.

Sweeney, Burke & Meehan (2025). پژوهشی با عنوان «تأثیر آموزش ذهن آگاهی بر خلاقیت در دانشجویان آموزش عالی» انجام داده اند که از مقایسه های بین تمرین ذهن آگاهی رسمی و غیررسمی در فعالیتهای کلاسی، ارزش رویکرد غیررسمی در پیشرفت دانش، مهارت ها و شایستگی های خلاقیت، برای یادگیری کاربردی و کاربرد حرفه ای، آشکار می شود و همچنین آموزش ذهن آگاهی بر رفاه یادگیرنده تأکید دارند. استفاده از آموزش ذهن آگاهی برای توسعه بیان خلاقانه در یادگیرندگان، پتانسیل طراحی برنامه نقش دارد.

(Mahjor. Hafezian, 2022) در تحقیقی به بررسی تأثیر آموزش هنر بر خلاقیت، قدرت تحلیل و یادگیری دانش آموزان ابتدایی از دیدگاه معلمان و مدیران پرداختند؛ نتایج حاصل از روابط مستقیم متغیرهای پژوهش در مدل پیشنهادی نشان داد که آموزش هنر بر قدرت تحلیل، خلاقیت و یادگیری اثر مثبت و معنی داری دارد.

(Niknam, & Niknam, 2022) در تحقیقی به بررسی تأثیر هنر بر پرورش خلاقیت دانش آموزان ابتدایی پرداختند؛ نتایج تحقیق نشان داد که هنر بر پرورش خلاقیت دانش آموزان تأثیر دارد. و نظام آموزشی می تواند از آموزش هنر به عنوان زمینه مناسبی برای پرورش خلاقیت، ابتکار و شکوفایی استعدادها در دانش آموزان استفاده نماید.

(Sedaghati Ghojeh Bigloo & Akbari, 2021) در پژوهشی تحت عنوان " بررسی تأثیر آموزش هنر بر خلاقیت دانش آموزان مقطع ابتدایی " بیان داشتند که، آماده ساختن افراد برای حضور موثر در اجتماع، یکی از مهمترین وظایف نظام آموزشی است که لازمه ی حضور موثر، برخورداری از خلاقیت است. با توجه به انعطاف پذیری و تنوع فرایند آموزش هنر، آموزش و پرورش می تواند با توسعه این روش آموزشی، به خصوص در مقاطع ابتدایی، موقعیت را جهت تربیت دانش آموزان خلاق مهیا سازد.

Khaleqkhalah, Ariani Qizqapan and Mohammadi (2021) تحقیقی با عنوان « تأثیر تدریس مبتنی بر ابزارهای آموزشی هنری بر تحلیل رفتگی تحصیلی دانش آموزان» انجام داده اند که نتیجه تحلیل نشان داد پس از تعدیل نمرات پیش آزمون، اثر عامل بین آزمودنی ها (عضویت در گروه آزمایش و استفاده از روش مبتنی بر ابزارهای آموزشی هنری، عضویت در گروه گواه و عدم استفاده از روش زیبایی شناسی) بر متغیرهای وابسته تحلیل رفتگی تحصیلی، خستگی تحصیلی، بی علاقهگی تحصیلی و ناکارآمدی تحصیلی معنی دار است و باعث تفاوت بین تحلیل رفتگی تحصیلی و مؤلفه های سه گانه آن در دو گروه گواه و آزمایش می شود. یافته تحقیق حاضر ضرورت توجه به تدریس مبتنی بر ابزارهای آموزشی هنری و اثرات مثبت آن در مدارس را آشکار می نماید.

(Ranjbar, 2019) در تحقیقی به بررسی تأثیر هنر در آموزش و یادگیری و بروز خلاقیت در دانش آموزان پرداخت؛ و در نتایج تحقیق خود بیان می کند که هدف از این پژوهش فراهم کردن دانش مورد نیاز در زمینه بکارگیری هنر و شاخصه های آن در آموزش، به کودکان دبستانی است که سبب پیوند مفاهیم کاربردی هنر می شود.

(Abbasalizadeh & Esmaeilpour, 2015) در پژوهشی تحت عنوان " بررسی تأثیر هنر در میزان رشد و خلاقیت دانش آموزان دوره ابتدائی " بیان داشتند که، مقاله حاضر به منظور بررسی تأثیر هنر در پرورش خلاقیت هنری دانش آموزان و توصیف مکان های آموزش به خصوص در مدارس که ممکن است منجر به خلاقیت شود تدوین شده است .

(Grierson, 2011) در تحقیقی تحت عنوان " هنر و خلاقیت در اقتصادهای جهانی آموزش " نشان می دهد که این قابلیت در هنرهای تصویری وجود دارد که به عنوان موتور محرکی برای هدایت مسیر و نوآوری در مدارس باشند البته لازمه ی این تأثیرگذاری پرداختن به نقادی هنری و نه صرفاً آموزش هنر می باشد.

(Parker, 2008) تأثیر آموزش هنرهای بصری را بر مهارتهای تفکر خلاق دانش آموزان دبیرستان بررسی کرد. این پژوهش دارای سه گروه بود گروهی درس مروری بر مقدمات هنرهای بصری و گروه دیگر درس مقدمات موسیقی « را در طول یک سال تحصیلی گذراندند و گروه سوم به عنوان گروه کنترل هیچ آموزشی در زمینه هنرهای بصری دریافت نکرد نتایج این پژوهش نشان داد که دو گروهی که آموزشهای هنری را دریافت کرده بودند از خلاقیت بالاتری نسبت به گروه کنترل برخوردار بودند همچنین گروهی که درس مقدمات هنرهای بصری را گذرانده بودند نتیجه ی بهتری نسبت به گروهی که آموزش موسیقی دیده بودند در آزمون خلاقیت نشان دادند.

(Moorefield-Lang, 2008) به بررسی رابطه آموزش هنر با انگیزش تحصیلی، خوداثربخشی و خلاقیت دانش آموزان دوره راهنمایی تحصیلی پرداختند در این پژوهش که با رویکرد کیفی انجام شد از دو روش مشاهده و مصاحبه استفاده شد. نتایج این پژوهش نشان داد آموزش هنر برای دانش آموزان همراه با خوشحالی سعه صدر و سخت کوشی و امید در مدرسه همراه است. ارتقای خلاقیت و رشد مهارت همکاری گروهی از جمله پیامدهای آموزش هنر بودند.

Yorke-Viney (2007) در تحقیقی به اثر آموزش هنرها بر پیشرفت تحصیلی خلاقیت و خودپنداره تحصیلی دانش آموزان پرداخت این پژوهش به مقایسه دانش آموزان سال پنجم از دو مدرسه ای که وجه تمایز آنها فعالیتهای هنری گسترده و محدود بود پرداخت آزمون خلاقیت تورنس و پرسشنامه مفهوم خود نیز برای اندازه گیری مؤلفه های مورد نظر به کار رفتند این مطالعه نشان داد افرادی که در مدارس که آموزشها و فعالیت های هنری گسترده ای را ارائه می دهند تحصیل می کنند نسبت به گروه دیگر پیشرفت تحصیلی بالاتری در درس ریاضیات و خواندن دارند. به علاوه خلاقیت و مفهوم خود گروه نخست بیشتر و بهتر از گروه دوم گزارش شد.

در حالی که (Mahjor. Hafezian, 2022) بر مقطع ابتدایی تمرکز کرده اند، پژوهش حاضر قصد دارد تأثیر آموزش هنر را بر رشد و خلاقیت دانش آموزان دختر در مقطع متوسطه اول بررسی کند. اگرچه (Abbasalizadeh & Esmaeilpour, 2015) به پرورش خلاقیت از طریق هنر پرداخته اند، پژوهش حاضر با تمرکز بر دانش آموزان دختر مقطع متوسطه اول، تلاش دارد تا نه تنها خلاقیت، بلکه رشد عمومی دانش آموزان را نیز بررسی کند. برخلاف (Parker, 2008) که بر آموزش هنرهای بصری در دبیرستان تمرکز دارد، این پژوهش در نظر دارد تأثیر کلی آموزش هنر (نه فقط هنرهای بصری) بر خلاقیت دانش آموزان دختر مقطع متوسطه اول را بررسی کند. این رویکرد گسترده تر و علاوه بر این، مطالعه حاضر به بررسی اثرات آموزش هنر در یک منطقه خاص (شهرستان سلسله) می پردازد که در پیشینه های قبلی کمتر مورد بررسی قرار گرفته است.

از سالها پیش در کشور ما در حوزه خلاقیت مطالب و مباحثی مطرح و از جمله یکی از اهداف اساسی آموزش و پرورش را شکوفایی خلاقیت دانش آموزان دانسته اند. اما علی رغم این سابقه به دلایل مختلف تاکنون کمتر به پژوهش و مطالعه بنیادی و برنامه ریزی برای پرورش خلاقیت دانش آموزان اقدام شده است. این در حالی است که ما به نسلی خلاق و نوآور به شدت نیازمند بوده و هستیم. در شرایط حساس کنونی و با توجه به تحولات سریع دنیا و نیاز اجتناب ناپذیر به تطابق با پیشرفت و تغییرات علوم آنچه بیش از هر چیز دیگر مورد نیاز آموزش و پرورش، ماست مطالعه و پژوهش بنیادی و کاربردی در زمینه خلاقیت و روشهای پرورش آن و به موازات آن آموزش نظام دار و هدفمند برای استفاده کاربردی از یافته های این پژوهش هاست؛ با عنایت به ضرورت توجه نظام های آموزشی به تغییرات سریع فناوری در برنامه های آموزشی و فراهم نمودن زمینه ی شکوفایی قدرت خلاقیت و نوآوری دانش آموزان، و با توجه به نقش هنر در شکوفایی قوه ی خلاقیت، و نیز با عنایت به اینکه دانش آموزان دوره ی ابتدایی از لحاظ رشدی در دوره ای قرار دارند که نوع آموزش و یادگیری، می تواند تأثیر عمیقی بر عملکرد کمی و کیفی آینده ی آنها داشته باشد، همچنین با توجه به اینکه انجام این تحقیق در راستای پر کردن خلاء پژوهشی در این زمینه ضروری به نظر می رسد بنابراین تحقیق حاضر به منظور اثربخشی آموزش هنر در میزان خلاقیت دانش آموزان دختر متوسطه اول اجرا گردید و سوال اصلی این پژوهش این است که آیا آموزش هنر بر میزان رشد و خلاقیت دانش آموزان دختر متوسطه اول اثربخشی دارد؟ افزایش مدت زمان ساعات درسی آموزش هنر چه تأثیری بر خلاقیت دانش آموزان دختر متوسطه اول دارد؟ محتوای متنوع و مرتبط با آموزش هنر چگونه به خلاقیت دانش آموزان دختر متوسطه اول کمک می کند؟ تخصص معلم در زمینه آموزش هنر چه نقشی در خلاقیت دانش آموزان دختر متوسطه اول ایفا می کند؟

روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق این پژوهش از نوع تجربی پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه آماری شامل ۱۲۵۳ دانش‌آموز دختر مقطع متوسطه اول شهرستان سلسله انتخاب شده است. که از این جامعه بزرگ، تعداد ۱۷۰ نفر از دانش‌آموزان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. در این تحقیق، ۱۷۰ نفر از دانش‌آموزان در پنج گروه تقسیم‌بندی شدند: سه گروه آزمایش و دو گروه کنترل به این صورت که هر کلاس به عنوان یک واحد نمونه‌گیری بود. ۱۶ کلاس به صورت تصادفی از دو مدرسه انتخاب شد. پس از جلب توافق مدیران مدارس به کلاس‌های مورد نظر براساس طرح پژوهش مراجعه شد. نکته این‌که در این تحقیق پنج کلاس به عنوان گروه‌های مورد آزمایش انتخاب شدند که در سه کلاس از آنها معلم متخصص درس هنر (یک معلم واحد برای سه کلاس) وجود داشته باشد. بعد از بررسی‌های مد نظر در نهایت پنج کلاس انتخاب شد که در سه کلاس از آنها معلم متخصص درس هنر (یک معلم واحد) و دو کلاس دیگر نیز که قرار بود، به سبک رایج درس هنر اداره شوند به عنوان گروه‌های کنترل انتخاب شدند. قبل از آغاز آموزش آزمون سنجش خلاقیت عابدی (Abedi Creativity Test (ACT از همه دانش‌آموزان پنج گروه به عمل آمد همچنین این آزمون پس از سپری شدن دوره آموزشی ۱۲ هفته‌ای دوباره در مورد آنها اجرا شد.

گروه اول (آزمایشی): این گروه به سه عامل مهم دسترسی داشت؛ یعنی افزایش زمان آموزش، محتوای کارآمد، و معلم متخصص. این گروه به عنوان گروه کامل آزمایش در نظر گرفته شد تا تأثیر هر سه عامل به طور همزمان مورد بررسی قرار گیرد.

گروه دوم (آزمایشی): این گروه تنها به دو عامل از عوامل ذکر شده دسترسی داشت، یعنی محتوای کارآمد و معلم متخصص. هدف از این گروه، بررسی اثر کاهش یکی از عوامل (افزایش زمان آموزش) و ارزیابی اثرگذاری دو عامل دیگر بود.

گروه سوم (آزمایشی): در این گروه، تنها معلم متخصص وجود داشت و هدف از این گروه، بررسی تأثیر یک عامل کلیدی یعنی کیفیت معلم بر عملکرد دانش‌آموزان بود.

گروه‌های کنترل: در این پژوهش دو گروه کنترل وجود داشت که به هیچ‌یک از عوامل دسترسی نداشتند. این گروه‌ها برای مقایسه و ارزیابی تأثیر عوامل آزمایشی مورد استفاده قرار گرفتند. استفاده از گروه کنترل کمک می‌کند تا به طور دقیق‌تر اثرات مداخلات آموزشی بر گروه‌های آزمایشی مشخص شود.

شیوه‌ی اجرای پژوهش و خلاصه جلسات آموزشی: پس از انتخاب افراد نمونه و جایگزین کردن آنها به صورت تصادفی در گروه‌های گواه و آزمایشی، در ابتدا به اجرای پیش‌آزمون اقدام گردید، چنانچه نمادهای R برای انتساب تصادفی و O1 و O2 به ترتیب برای نمایش مشاهده‌ی پس‌آزمون دو گروه آزمایشی و گواه مورد استفاده قرار گیرد و O'1 و O'2 به ترتیب برای نمایش پیش‌آزمون دو گروه آزمایشی و گواه و X* برای نمایش مداخله‌ی عمل آزمایشی (افزایش زمان آموزش، محتوای کارآمد، و معلم متخصص) و X برای نمایش عمل انجام شده در گروه گواه (که به هیچ‌یک از عوامل دسترسی نداشتند) به کار رود، میتوان این طرح را به صورت ذیل نمایش داد:

(طرح پیش - آزمون و پس - آزمون با گروه کنترل)

گروه آزمایشی O₁ x* O'₁ R

گروه کنترل O₂ x O'₂ R

جدول ۱: گروه ها ونحوه مداخلات آزمایش با پیش آزمون وپس آزمون

گروه	پیش آزمون	معلم	محتوای آموزشی	ساعات آموزشی	پس آزمون
گروه اول	*	متخصص	فرا تراز محتوای درسی	۱۴۰ دقیقه	*
گروه دوم	*	متخصص	فرا تراز محتوای درسی	—	*
گروه سوم	*	متخصص	—	—	*
گروه چهارم	*	—	—	—	*
گروه پنجم	*	—	—	—	*

با انتخاب پنج گروه به صورت خوشه‌ای و تقسیم آن‌ها به گروه‌های آزمایش و کنترل، پژوهشگر قادر بود تا به شیوه‌ای علمی و دقیق تأثیر هر یک از عوامل آموزشی را بر متغیرهای مورد مطالعه تحلیل کند.

همانطور که از جدول شماره (۱) استنباط می‌شود با مقایسه ی گروه ها با یکدیگر در باره ی تاثیر هرعامل درپرورش خلاقیت دانش آموزان می توان قضاوت نمود . به طور مثال مقایسه ی دوگروه اول ودوم اثر افزایش ساعت آموزشی درس هنر را در خلاقیت دانش آموزان مشخص می کند در این پژوهش با استفاده از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری گردید. در بخش میانی نظری، ادبیات و پیشینه تحقیق از روش کتابخانه‌ای و منابع الکترونیکی، اینترنت و... و به منظور بررسی تاثیر آموزش هنر در میزان رشد و خلاقیت دانش آموزان دختر متوسطه اول شهرستان سلسله از ابزار پرسشنامه استفاده شد. جهت اندازه گیری متغیرهای کمکی (پیش آزمون) و وابسته (پس آزمون) از آزمون سنجش خلاقیت جمال عابدی (Abedi Creativity Test (ACT) استفاده شد. حاوی ۶۰ ماده و ۳ گزینه است. گزینه ها نشان دهنده میزان خلاقیت از کم به زیاد است وبه ترتیب نمرهای از ۰ تا ۲ می گیرند. این آزمون در واقع چهار عامل تشکیل دهنده خلاقیت یعنی سیالی، ابتکار، انعطاف و بسط را مورد سنجش قرار می دهد که به ترتیب شامل ۱۶، ۲۲، ۱۱ و ۱۱ گزینه است. یعنی سوالهای ۱ تا ۲۲ عامل سیالی، ۲۳ تا ۳۳ عامل بسط، ۳۴ تا ۴۹ عامل ابتکار و ۵۰ تا ۶۰ عامل انعطاف پذیری را می سنجند. برای بررسی روایی تست سنجش خلاقیت، دو روش کاملا متفاوت به کار رفت، در ابتدا از روش کلاسیک همبستگی گشتاوری بین این آزمون و آزمونهای ملاک استفاده شد و بعد، روش نسبتا جدید تحلیل عاملی به کار گرفته شد. نتایج تحلیل عاملی تاییدی نشان می دهد که تست تورنس، تست دانشگاه دوستو، تست سنجش خلاقیت و نمره های آموزگاران به خلاقیت دانش آموزان، یک سازه واحد، یعنی خلاقیت را می سنجد. به عبارت دیگر، نتایج حاصل از کاربرد روش تحلیل عاملی نشان می دهد که تست سنجش خلاقیت از روایی همزمان قابل قبولی برخوردار است.

در بخش آمار توصیفی از شاخص های میانگین، انحراف استاندارد و خطای استاندارد استفاده شد. استفاده از این شاخص ها برای توصیف ویژگی های نمونه و متغیرها، انتخاب مناسبی است. این شاخص ها کمک می کنند تا درک بهتری از داده های خود داشته باشیم. در بخش آمار استنباطی، آزمون های تحلیل کواریانس با استفاده از نرم افزار SPSS-21 استفاده شد

یافته‌ها

مداخله گر های مزاحم ناشی از تاثیر صدا و هوا را سعی به حداقل رساندیم و به دانش آموزان قبل از انجام آزمون توضیحات لازم داده شد تا شرایط ثابت باشد.

نتایج حاصل از تحلیل توصیفی داده‌های جمع‌آوری شده از ۱۷۰ آزمودنی را نشان می‌دهد. آزمودنی‌ها به پنج گروه تقسیم شده‌اند که شامل سه گروه آزمایش و دو گروه کنترل می‌باشد. هدف از جدول (۲)، ارائه یک تصویر کلی از ویژگی‌های نمونه آماری و مقایسه این ویژگی‌ها بین گروه‌های آزمایش و کنترل است.

جدول ۲: یافته های توصیفی گروه آزمایش و کنترل

گروه		توصیف گر
کنترل	آزمایش	ویژگی
۴۳	۲۸	فراوانی
	۲۸	
	۲۸	
۲۸	۴۹/۲	درصد
۵۰/۵۸		

نمودار ۱- یافته های توصیفی گروه آزمایش و کنترل

برای بررسی تفاوت معنادار بین گروه های آزمایشی و کنترل و همچنین کنترل تأثیر متغیرهای همبسته، از آزمون تحلیل کواریانس استفاده شده است.

بررسی فرضیه اول: (افزایش مدت زمان ساعت درسی آموزش هنر منجر به خلاقیت دانش آموزان می شود).

جدول ۳: نتایج تحلیل کواریانس تأثیر افزایش مدت زمان ساعت درسی آموزش هنر بر خلاقیت دانش آموزان

منابع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مجذورها	F	سطح معناداری
متغیر همراه (نمرات پیش آزمون) (آزمایش-کنترل)	۵۵	۲۴۴۷/۷۵۴	۱۵/۲۹۸	۰/۰۰۰
اثر گروه	۱	۳۱۱۷/۲۶۶	۱۹/۴۸۳	۰/۰۰۰
خطا	۵۵			
جمع کل اصلاح شده	۵۷			

مقدار F برای اثر گروه بسیار بزرگتر از مقدار بحرانی F است (۱۹/۴۸۳). این نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین گروهی که مدت زمان کلاس‌های هنر آن‌ها افزایش یافته است و گروه کنترل وجود دارد. بنابراین، فرضیه مبنی بر اینکه افزایش مدت زمان کلاس‌های هنر منجر به پرورش رشد و خلاقیت دانش‌آموزان می‌شود، با توجه به این نتایج تأیید می‌شود. مقدار F برای اثر پیش‌آزمون نیز معنی‌دار است (۱۵/۲۹۸). این نشان می‌دهد که نمرات پیش‌آزمون بر نمرات پس‌آزمون تأثیرگذار بوده است. به عبارت دیگر، دانش‌آموزانی که در ابتدا نمرات بالاتری داشته‌اند، در پایان نیز نمرات بالاتری کسب کرده‌اند.

جدول ۴: میانگین تعدیل شده در تحلیل کوواریانس افزایش خلاقیت

میانگین تعدیل شده پس از آزمون			
آزمایش		کنترل	
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
۱۰۷/۶۹۵	۲/۳۵۱	۹۲/۹۴۳	۲/۳۵۱

میانگین تعدیل شده گروه کنترل: این مقدار نشان می‌دهد که پس از کنترل تأثیر متغیرهای همبسته (مانند پیش‌آزمون)، میانگین نمرات خلاقیت در گروه کنترل برابر با ۹۲/۹۴۳ است. به عبارت دیگر، این میانگین نشان دهنده سطح متوسط خلاقیت در گروهی است که مدت زمان کلاس‌های هنر آن‌ها افزایش نیافته است.

میانگین تعدیل شده گروه آزمایش: این مقدار نشان می‌دهد که پس از کنترل تأثیر متغیرهای همبسته، میانگین نمرات خلاقیت در گروه آزمایش برابر با ۱۰۷/۶۹۵ است. به عبارت دیگر، این میانگین نشان دهنده سطح متوسط خلاقیت در گروهی است که مدت زمان کلاس‌های هنر آن‌ها افزایش یافته است.

با مقایسه میانگین‌های تعدیل شده دو گروه، مشاهده می‌شود که میانگین نمرات خلاقیت در گروه آزمایش به طور قابل توجهی بالاتر از گروه کنترل است. این تفاوت نشان می‌دهد که افزایش مدت زمان کلاس‌های هنر تأثیر مثبتی بر رشد و خلاقیت دانش‌آموزان داشته است.

بررسی فرضیه دوم: (محتوای متنوع و مرتبط با آموزش هنر منجر به خلاقیت دانش‌آموزان می‌شود).

جدول ۵: نتایج تحلیل کوواریانس تأثیر محتوای متنوع و مرتبط با آموزش هنر بر خلاقیت دانش‌آموزان

منابع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مجذورها	F	سطح معناداری
متغیر همراه (نمرات پیش‌آزمون)	۱	۶۳/۴۰۶	۱۱۷/۴۳۶	۰/۰۰۰
اثر گروه (آزمایش-کنترل)	۱	۱۶/۶۸۱	۳۰/۸۹۶	۰/۰۰۰
خطا	۵۵			
جمع کل اصلاح شده	۵۷			

مقدار F برای اثر گروه بسیار بزرگتر از مقدار بحرانی F است (۱۱۷/۴۳۶). این نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین گروهی که محتوای آموزشی متنوع دریافت کرده‌اند و گروه کنترل وجود دارد. بنابراین، فرضیه مبنی بر اینکه محتوای متنوع و مرتبط با آموزش هنر منجر به پرورش رشد و خلاقیت دانش‌آموزان می‌شود، با توجه به این نتایج تأیید می‌شود. مقدار F برای اثر پیش‌آزمون نیز معنی‌دار است (۳۰/۸۹۶). این نشان می‌دهد که نمرات پیش‌آزمون بر نمرات پس‌آزمون تأثیرگذار بوده است. به عبارت دیگر، دانش‌آموزانی که در ابتدا نمرات بالاتری داشته‌اند، در پایان نیز نمرات بالاتری کسب کرده‌اند.

جدول ۶: میانگین تعدیل شده در تحلیل کوواریانس افزایش خلاقیت در بحث محتوای متنوع

میانگین تعدیل شده پس آزمون			
کنترل		آزمایش	
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین
۰/۱۳۸	۱۶/۹۳	۰/۱۳۸	۱۸/۳۰

میانگین تعدیل شده گروه کنترل: این مقدار نشان می دهد که پس از کنترل تأثیر متغیرهای همبسته (مانند پیش آزمون)، میانگین نمرات خلاقیت در گروه کنترل برابر با ۱۶/۹۳ است. به عبارت دیگر، این میانگین نشان دهنده سطح متوسط خلاقیت در گروهی است که محتوای آموزشی آن ها متنوع نبوده است.

میانگین تعدیل شده گروه آزمایش: این مقدار نشان می دهد که پس از کنترل تأثیر متغیرهای همبسته، میانگین نمرات خلاقیت در گروه آزمایش برابر با ۱۸/۳۰ است. به عبارت دیگر، این میانگین نشان دهنده سطح متوسط خلاقیت در گروهی است که محتوای آموزشی آن ها متنوع بوده است.

با مقایسه میانگین های تعدیل شده دو گروه، مشاهده می شود که میانگین نمرات خلاقیت در گروه آزمایش به طور قابل توجهی بالاتر از گروه کنترل است. این تفاوت نشان می دهد که ارائه محتوای آموزشی متنوع تأثیر مثبتی بر رشد و خلاقیت دانش آموزان داشته است. بررسی فرضیه سوم: (تخصص معلم در زمینه ی آموزش هنر منجر به منجر به پرورش رشد و خلاقیت دانش آموزان می شود).

جدول ۷: نتایج تحلیل کواریانس تأثیر تخصص معلم در زمینه ی آموزش هنر بر خلاقیت دانش آموزان

منابع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مجذورها	F	سطح معناداری
متغیر همراه (نمرات پیش آزمون)	۱	۴۲/۸۹۲	۶۶/۶۷۳	۰/۰۰۰
اثر گروه (آزمایش-کنترل)	۱	۲۱/۰۹۶	۳۲/۷۹۲	۰/۰۰۰
خطا	۵۵			
جمع کل اصلاح شده	۵۸			

نتایج تحلیل واریانس نشان می دهد که تفاوت معناداری بین عملکرد دانش آموزانی که تحت آموزش معلم متخصص قرار گرفته اند و گروه کنترل وجود دارد. ($F=32/792$) این یافته از فرضیه مبنی بر تأثیر مثبت تخصص معلم بر رشد و خلاقیت دانش آموزان حمایت می کند. به عبارت دیگر، دانش آموزانی که توسط معلم متخصص آموزش دیده اند، پیشرفت قابل توجهی نسبت به گروه کنترل داشته اند.

علاوه بر این، نتایج نشان دهنده اثر معنادار پیش آزمون بر نمرات پس آزمون است. ($F=66/673$) این امر حاکی از آن است که توانایی اولیه دانش آموزان (سنجیده شده توسط پیش آزمون) بر عملکرد آن ها در آزمون نهایی تأثیرگذار بوده است. به عبارت دیگر، دانش آموزانی که در ابتدا عملکرد بهتری داشته اند، در پایان نیز نمرات بالاتری کسب کرده اند.

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، می توان نتیجه گرفت که تخصص معلم در زمینه آموزش هنر نقش بسیار مهمی در ارتقای رشد و خلاقیت دانش آموزان ایفا می کند. همچنین، توانایی اولیه دانش آموزان نیز به عنوان یک عامل مهم در پیشرفت تحصیلی آن ها محسوب می شود.

جدول ۸: میانگین تعدیل شده در تحلیل کواریانس افزایش خلاقیت در بحث تخصص معلم

میانگین تعدیل شده پس آزمون			
کنترل		آزمایش	
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین

۰/۱۵۰	۱۶/۷۶۶	۰/۱۵۰	۱۷/۹۹۰
-------	--------	-------	--------

با مقایسه میانگین های تعدیل شده دو گروه، مشاهده می شود که میانگین نمرات خلاقیت در گروه آزمایش (با معلم متخصص) به طور متوسط حدود ۱/۲۲ نمره بالاتر از گروه کنترل است. این تفاوت نشان می دهد که دانش آموزانی که تحت آموزش معلم متخصص قرار گرفته اند، به طور متوسط خلاقیت بیشتری از خود نشان داده اند.

بحث و نتیجه گیری

به طور کلی هر سه متغیر مورد بررسی در این تحقیق مدت زمان کلاس های هنر، تنوع محتوای آموزشی و تخصص معلم تأثیر معناداری بر خلاقیت دانش آموزان دختر متوسطه اول شهرستان سلسله داشته اند. این یافته ها نشان دهنده اهمیت حیاتی آموزش هنر در مدارس و تأثیر مستقیم آن بر خلاقیت دانش آموزان است. اختصاص زمان بیشتر به فعالیت های هنری، به دانش آموزان این امکان را می دهد که وقت بیشتری را به اکتشاف و توسعه ایده های خود اختصاص دهند. زمان کافی برای فعالیت های هنری به معنای فرصتی بیشتر برای تمرین و بهبود مهارت های هنری است که این امر به طور مستقیم بر رشد خلاقیت آن ها تأثیر می گذارد. دانش آموزانی که به مدت طولانی تری درگیر فعالیت های هنری هستند، می توانند به عمق بیشتری از درک هنری و تکنیک های پیچیده تر دست یابند. این فرآیند به نوبه خود موجب ارتقاء توانایی های خلاقانه آن ها می شود و به ایجاد پایه ای قوی برای نوآوری های آینده کمک می کند. با افزایش زمان کلاس های هنر، دانش آموزان می توانند به مرور و تمرین بیشتر بپردازند، و این امر موجب می شود تا ایده های آن ها به طور جامع تر و عمیق تری پرورش یابد. ارائه محتوای آموزشی متنوع و غنی در کلاس های هنر، دانش آموزان را با طیف وسیعی از ایده ها، تکنیک ها و سبک های هنری آشنا می کند. این تنوع، خود عاملی برای تحریک کنجکاوی و خلاقیت دانش آموزان است. مواجهه با انواع مختلف روش های هنری و تکنیک های جدید می تواند به دانش آموزان کمک کند تا به شیوه ای نوآورانه و انتقادی به مسائل و موقعیت ها نگاه کنند. محتوای آموزشی متنوع، همچنین به دانش آموزان این امکان را می دهد که در محیطی پویا و پرچالش قرار گیرند، جایی که آن ها می توانند با آزمون و خطا و تجربیات جدید، مهارت های خلاقانه خود را گسترش دهند. این تجربه می تواند به ارتقاء توانایی های تحلیلی و انتقادی آنان منجر شود و به خلاقیت عمیق تری در کارهای هنری منجر گردد. تخصص معلم در زمینه هنر نقش کلیدی در تأثیرگذاری بر رشد و خلاقیت دانش آموزان دارد. معلم متخصص با دانش و مهارت های حرفه ای خود، می تواند محیطی فراهم کند که دانش آموزان در آن به طور مؤثر و خلاقانه فعالیت کنند. او با استفاده از روش های آموزشی پیشرفته و تکنیک های علمی، می تواند به دانش آموزان راهنمایی های دقیقی ارائه دهد و آن ها را در مسیر صحیح هدایت کند. همچنین، معلم متخصص می تواند با تشویق و حمایت مناسب، به دانش آموزان کمک کند تا پتانسیل های خلاقانه خود را به بهترین نحو شکوفا کنند. این معلمان با ایجاد فضای مناسب و فراهم کردن فرصت های آموزشی متنوع، می توانند به رشد و پیشرفت خلاقیت دانش آموزان کمک کرده و آن ها را به چالش های جدید و هیجان انگیز دعوت کنند.

با توجه به فرضیه اول افزایش مدت زمان کلاس های هنر تأثیر معناداری بر خلاقیت دانش آموزان داشته است. این نتیجه از مقایسه میانگین نمرات خلاقیت بین گروه آزمایش و گروه کنترل به دست آمده است، به طوری که گروه آزمایش که مدت زمان کلاس های هنر آن ها افزایش یافته بود، نمرات خلاقیت بالاتری نسبت به گروه کنترل که مدت زمان کلاس های هنر آن ها ثابت مانده بود، کسب کردند. این تحلیل همچنین تأثیر متغیرهای همبسته، از جمله نتایج پیش آزمون، را نیز در نظر گرفته است تا دقت نتایج افزایش یابد.

با توجه به نتایج اهمیت توجه به برنامه های آموزشی هنری و اختصاص زمان کافی به این فعالیت ها در مدارس را تأیید می کند. تأثیر مثبت افزایش زمان کلاس های هنر بر خلاقیت دانش آموزان، نشان دهنده ضرورت برنامه ریزی دقیق و اختصاص منابع لازم به این حوزه در نظام آموزشی است. یافته های این تحقیق با نتایج مطالعه (Niknam, & Niknam, 2022) و (Li & Qi, 2025) همسو هستند. نیکنام در مطالعه خود به بررسی تأثیر هنر بر پرورش خلاقیت دانش آموزان ابتدایی پرداخته و به این نتیجه رسیده است که هنر تأثیر مثبت و قابل توجهی بر خلاقیت دانش آموزان دارد. نیکنام تأکید کرد که هنر می تواند به عنوان زمینه ای مناسب برای پرورش خلاقیت، ابتکار و شکوفایی استعدادها در دانش آموزان مورد استفاده قرار گیرد. همچنین (Li & Qi, 2025) تأکید می کند که مشارکت در فعالیت های

هنری، مهارت‌های حل مسئله خلاقانه را ارتقا می‌دهد و سازگاری و نوآوری دانشجویان را در فعالیت‌های تحصیلی افزایش می‌دهد. نتایج مطالعات (Niknam, & Niknam, 2022) و Li & Qi (2025) و نتایج تحقیق حاضر نشان‌دهنده این هستند که ادغام فعالیت‌های هنری در برنامه‌های آموزشی می‌تواند به بهبود جنبه‌های مختلف خلاقیت و رشد دانش‌آموزان کمک کند. بنابراین، لازم است که نظام آموزشی و مسئولین مدارس به اهمیت و نیاز به برنامه‌ریزی دقیق و تخصیص زمان کافی برای فعالیت‌های هنری توجه داشته باشند تا بتوانند بهترین نتایج را در زمینه خلاقیت دانش‌آموزان به دست آورند. این یافته‌ها به‌ویژه برای طراحان برنامه‌های درسی و سیاست‌گذاران آموزشی می‌تواند راهنمایی مفیدی باشد تا با در نظر گرفتن تأثیرات مثبت هنر بر خلاقیت، برنامه‌های آموزشی خود را به نحوی بهینه‌سازی کنند.

با توجه به فرضیه دوم استفاده از محتوای آموزشی متنوع در کلاس‌های هنر تأثیر معناداری بر خلاقیت دانش‌آموزان داشته است. این نتیجه به وضوح از مقایسه میانگین نمرات خلاقیت دانش‌آموزانی که به محتوای متنوع دسترسی داشته‌اند (گروه آزمایش) با گروهی که محتوای آموزشی آن‌ها یکنواخت بوده است (گروه کنترل) به دست آمده است. برای اطمینان از دقت نتایج، تأثیر متغیرهای همبسته مانند نمرات پیش‌آزمون نیز کنترل شده است. محتوای آموزشی متنوع در کلاس‌های هنر شامل استفاده از تکنیک‌ها، مواد، و فعالیت‌های مختلف است که به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد تا تجربه‌های گوناگونی را در زمینه هنر کسب کنند. این تنوع به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های مختلف هنری را توسعه دهند و خلاقیت خود را افزایش دهند. تنوع در محتوای آموزشی نه تنها به افزایش انگیزه و علاقه دانش‌آموزان نسبت به هنر کمک می‌کند، بلکه موجب تقویت قابلیت‌های تفکر انتقادی و حل مسئله نیز می‌شود. این نتایج نشان‌دهنده این است که محتوای آموزشی متنوع می‌تواند به‌عنوان یک عامل کلیدی در ارتقاء خلاقیت و رشد دانش‌آموزان عمل کند. با ارائه فعالیت‌های مختلف و چالش‌برانگیز، دانش‌آموزان فرصتی برای کشف استعدادهای خود و توسعه توانمندی‌های هنری و خلاقانه خود پیدا می‌کنند. اهمیت تنوع در برنامه‌های آموزشی هنری به‌ویژه در نظام‌های آموزشی مدرن، به‌عنوان یک عامل اصلی در تقویت خلاقیت و ابتکار دانش‌آموزان شناخته می‌شود. یافته‌های این فرضیه با نتایج مطالعه Li & Qi (2025) و (Mahjor. Hafezian, 2022) همسو است که بیان نمودند آموزش هنر می‌تواند به‌عنوان یک ابزار مؤثر برای ارتقاء خلاقیت و انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد. همچنین نتایج تحقیق (Mahjor. Hafezian, 2022) بیان داشت که آموزش هنر بر قدرت تحلیل، خلاقیت و یادگیری اثر مثبت و معنی داری دارد.

در نهایت، نتایج این تحقیق تأکید می‌کند که برای بهره‌برداری کامل از پتانسیل‌های خلاقیت دانش‌آموزان، لازم است که نظام‌های آموزشی برنامه‌های آموزشی هنری را به‌طور منظم و به‌روز نگهدارند و به تنوع در محتوای آموزشی توجه ویژه‌ای داشته باشند. ارائه محتوای آموزشی متنوع و مرتبط می‌تواند به ارتقاء کیفی فرآیند یادگیری هنر کمک کند و به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد تا در زمینه‌های مختلف هنری رشد کنند و استعدادهای خود را شکوفا سازند.

با توجه به فرضیه سوم تأثیر مثبت تخصص معلم در زمینه آموزش هنر بر میزان خلاقیت دانش‌آموزان دختر متوسطه اول شهرستان سلسله را تأیید می‌کند. داده‌ها و تحلیل‌های به‌دست‌آمده از این تحقیق نشان می‌دهند که دانش‌آموزانی که تحت آموزش معلم متخصص در حوزه هنر قرار گرفته‌اند، نسبت به گروه کنترل که تحت آموزش معلم غیرمتخصص بوده‌اند، پیشرفت قابل توجهی در زمینه‌های رشد و خلاقیت داشته‌اند. وجود معلمان متخصص در این حوزه تأثیر زیادی بر انتقال دانش و پرورش توان تفکر منطقی و پرورش دانش‌آموزان دارند. تخصص معلم در حوزه هنر به معنای داشتن دانش عمیق، مهارت‌های خاص، و تجربه کافی در این زمینه است. معلمان متخصص قادرند با بهره‌گیری از روش‌های آموزشی نوین، تکنیک‌های پیشرفته، و درک عمیق از مفاهیم هنری، به بهبود کیفیت آموزش هنر کمک کنند. علاوه بر این، مطالعه‌های مختلف نشان داده‌اند که داشتن معلمان متخصص می‌تواند به ایجاد محیط‌های آموزشی مثبت و حمایتی کمک کند که به نوبه خود موجب افزایش انگیزه و علاقه دانش‌آموزان به هنر می‌شود. این بهبود در انگیزه و علاقه می‌تواند منجر به ارتقاء مهارت‌های هنری و خلاقانه دانش‌آموزان شده و به آن‌ها کمک کند تا به توانمندی‌های کامل خود دست یابند. در نهایت، تأکید بر استخدام معلمان متخصص در حوزه هنر و فراهم آوردن شرایط مناسب برای توسعه حرفه‌ای آن‌ها می‌تواند به عنوان یک استراتژی کلیدی برای ارتقای کیفیت آموزش هنر و پرورش خلاقیت در دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد. این استراتژی می‌تواند به بهبود کلی عملکرد آموزشی

و تأثیرات آن بر رشد و خلاقیت دانش‌آموزان کمک کند و به ارتقای نظام آموزشی در زمینه هنر منجر شود. نتایج این فرضیه با مطالعه (Abbassalizadeh & Esmaeilpour, 2015) و (Khaleqkhah, Ariani Qizqapan and Mohammadi, 2021) هم سو می باشد. طبق مطالعه عباسعلی زاده و همکاران خلاقیت از مهمترین مسائل آموزش و پرورش است. و طبق مطالعه (Khaleqkhah, Ariani Qizqapan and Mohammadi, 2021) توجه به تدریس مبتنی بر ابزارهای آموزشی هنری و اثرات مثبت آن در مدارس نمایان است.

از جمله محدودیتهای پژوهش حاضر، غیبت بعضی از دانش‌آموزان در گروه‌های گواه و آزمایش در بعضی از جلسات تدریس و اهمیت ندادن به آن بود که روند اجرای تحقیق و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها را کند ساخت.

پیشنهادهای کاربردی پژوهش

در نهایت، این تحقیق تأکید می‌کند که برای بهبود و تقویت خلاقیت دانش‌آموزان، لازم است که توجه ویژه‌ای به سه عامل کلیدی یعنی مدت زمان کلاس‌های هنر، تنوع محتوای آموزشی و تخصص معلم صورت گیرد. اختصاص زمان بیشتر به فعالیت‌های هنری، ارائه محتوای متنوع و استخدام معلمان متخصص به طور هم زمان می‌تواند موجب ارتقای کیفیت آموزش هنر و پرورش خلاقیت دانش‌آموزان شود. این یافته‌ها بر لزوم توجه جدی به طراحی برنامه‌های آموزشی هنری مؤثر در مدارس تأکید می‌کند و به مسئولان آموزشی توصیه می‌کند که با در نظر گرفتن این عوامل، محیط آموزشی مناسبی برای شکوفایی خلاقیت دانش‌آموزان فراهم کنند.

ملاحظات اخلاقی

تمامی اصول اخلاقی در این مقاله در نظر گرفته شده است. شرکت‌کنندگان در جریان هدف پژوهش و مراحل اجرای آن قرار گرفتند. آن‌ها همچنین از محرمانه بودن اطلاعات خود اطمینان داشتند.

حامی مالی

این مقاله هیچگونه حامی مالی نداشته است.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

- Abbassalizadeh, H and Esmaeilpour, A, (2015), Studying the effect of art on the growth and creativity of elementary school students, National Conference on Knowledge and Technology of Educational Sciences, Social Studies and Psychology of Iran, Tehran, , [Persian]
- Catterall, J. S. (2009). Doing well and doing good by doing art. *Los Angeles, CA: Imagination Group*<https://www.amazon.com/Doing-Well-Good-Art-Achievements/dp/1449904335>
- Egan, A., Maguire, R., Christophers, L., & Rooney, B. (2017). Developing creativity in higher education for 21st century learners: A protocol for a scoping review. *International Journal of educational research*, 82, , pp. 21-27, [10.1016/j.ijer.2016.12.004](https://doi.org/10.1016/j.ijer.2016.12.004).
- Eisner, E. W. (2003). The arts and the creation of mind. *Language arts*, 80(5), 340-344. . [DOI: <https://doi.org/10.58680/la2003322>]
- Grierson, E. (2011). Art and creativity in the global economies of education. *Educational Philosophy and Theory*, 43(4), 336-350.<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1469-5812.2009.00550.x>

- Li, J., & Qi, Y. (2025). Arts education and its role in enhancing cognitive development: A quantitative study of critical thinking and creativity in higher education. *Cognitive Development*, 74, 101544. <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2025.101544>
- Lindeman, K., & Hicks, T. (2023). Bitmojis and beyond: Incorporating the studio habits of mind into online art instruction. *Art Education*, 76(4), 24-32. <https://doi.org/10.1080/00043125.2023.2208007>
- Khaleqkhal, Ali, Ariani Qizqapan, Ebrahim and Mohammadi, Parvaneh. (۱۴۰۲). The effect of teaching based on artistic educational tools on students' academic attrition. *Educational Psychology Studies*, 18(44), 50-30. doi: 10.22111/jeps.2021.6636.[Persian]
- Mahjor, Razieh. Hafezian, Maryam (2022). The effect of art education on creativity, analytical power and learning of elementary students from the perspective of teachers and administrators. *Journal of Transcendental Education*, 2 (6).71-78. [Persian]
- Moorefield-Lang, H. M. (2008). The relationship of arts education to student motivation, self-efficacy, and creativity in rural middle schools.
- Niknam, S & Niknam, S, (2022), Studying the effect of art on developing creativity in elementary school students, 10th Scientific Research Conference on Educational Sciences and Psychology, Social and Cultural Harms of Iran, Tehran, . [Persian]
- Parker, J. S. (2008). *The impact of visual art instruction on student creativity* (Doctoral dissertation, Walden University) <https://www.proquest.com/openview/92da9ad053c3431f9d1c1fd47d203702/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750>
- Parker, J. S. (2008). *The impact of visual art instruction on student creativity* (Doctoral dissertation, Walden University) <https://www.proquest.com/openview/92da9ad053c3431f9d1c1fd47d203702/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750>
- Ranjbar, M.(2019), The Effect of Art on Teaching and Learning and the Expression of Creativity in Students, Third International Conference on Psychology, Educational Sciences and Social Studies, Hamadan[Persian]
- Roeser, R. W., Eccles, J. S., Safavian, N., & Rubach, C. (2024). School influences on child and adolescent development. In *Developmental Science* (pp. 599-636). Routledge.<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003387145-18/school-influences-child-adolescent-development-robert-roeser-jacquelynn-eccles-nayssan-safavian-charlott-rubach>
- Sedaghati Ghojeh Bigloo, A and Akbari, T, 2021, Studying the Effect of Art Education on Creativity of Elementary School Students, Second National Conference on Future Schools, Ardabil, [Persian]
- Safaei, Saber (2017). Creativity in Art for Children, Ardabil: Haft Khat Publications[Persian]

- Sortiji Okerkaei, AA & Rastegarpour, H. (2012). The relationship between art education and artistic education approach and creativity of fifth grade students in Iranian elementary schools in the academic year 1387-88.1(3):1-27. [Persian]
- Sweeney, A., Burke, J., & Meehan, T. (2025). The impact of mindful pedagogy on creativity in higher education students, a systematic review. *International Journal of Educational Research Open*, 9, 100504. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2025.100504>
- Yang, J., & Zhao, X. (2021). The effect of creative thinking on academic performance: Mechanisms, heterogeneity, and implication. *Thinking Skills and Creativity*, 40, 100831. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.100831>
- Yorke-Viney, S. A. (2007). *An examination of the effectiveness of arts integration in education on student achievement, creativity, and self-perception*. ProQuest.
- Yousefi Afrashte, M, Sheikhi Fini, AA, Mozaffari S, Sultan Hossein and Rashidi, (2012). The effect of effective art education on developing students' creativity. *Educational Sciences* 19(1): 47-66.[Persian]